

Rekenen op de Algemene Rekenkamer

De omgang met onafhankelijke informatie in schriftelijke Kamervragen

Minister van Financiën Dijsselbloem en president van de Algemene Rekenkamer Visser tijdens verantwoordingsdag in 2016 (Van der Goot, 2016).

Naam: Martijn Heutinck
St. Nr.: 2325381
Vak: Thesis seminar The Parliamentary Arena
Specialisatie: Nederlandse Politiek
Lezers: S. Otjes
T. Louwerse
Datum: 06-06-2019
Woorden: 10.000

Samenvatting

Bij de parlementaire controle van de regering en haar beleid is sprake van informatieongelijkheid. Rekenkamers kunnen het parlement ondersteunen in zijn controlerende taak, maar er is weinig bekend over het gebruik door het parlement van de door rekenkamers verstrekte onafhankelijke informatie over de Rijksfinanciën en doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid. De omgang van Tweede Kamerleden op fractieniveau met onafhankelijke informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer staat in dit onderzoek dan ook centraal, door na te gaan in hoeverre en onder welke voorwaarden fracties in de Tweede Kamer verwijzen naar de Algemene Rekenkamer bij het stellen van schriftelijke Kamervragen. In het onderzoek is gekeken naar de invloed van economische oriëntatie en (constructieve) opstelling van (oppositie)partijen op de Nederlandse casus, als ‘most likely case’ voor externe beleidsadvisering, tussen 1998 en 2017. De uitgevoerde regressieanalyse suggereert dat economisch linksgeoriënteerde partijen en grotere fracties – tegen de verwachting in - eerder geneigd zijn de Algemene Rekenkamer aan te halen door schriftelijke Kamervragen te stellen refererend aan dit Hoog College van Staat. De aanvullende exploratieve analyse wijst daarnaast op een verschil in focus op Rijksfinanciën en beleid tussen economisch rechts en economisch linksgeoriënteerde partijen bij het aanhalen van Rekenkamerbevindingen in schriftelijke Kamervragen op fractieniveau.

1. Inleiding

Binnen de parlementaire democratie verkiezen kiesgerechtigden de volksvertegenwoordigers, die bevoegdheden delegeren aan de regering. De regering is vervolgens verantwoording verschuldigd aan, en afhankelijk van de steun van, een meerderheid van het verkozen parlement (Strøm, 1995, p. 52-57). Het parlement ziet, in haar controlerende rol, toe op de regering door informatie te verzamelen over het handelen van de regering, en door hier een oordeel over te

vellen (Auel, 2007, p. 500). Bij de uitoefening van haar controlerende taak is er echter sprake van informatieongelijkheid doordat het parlement afhankelijk is van informatie afkomstig van de regering, en bewindspersonen ondersteund worden door een uitgebreid ambtelijk apparaat (Wiberg, 1995, p. 218; Van Braband, 1994, p. 137; Roberts & Pollitt, 1994, p. 546).

Parlementaire controle van de regering kan vorm krijgen door middel van ex ante controlemechanismen; zoals selectie en screening van bewindspersonen, en regeerakkoorden. Maar ook door middel van ex post controlemechanismen, waarbij de regering het parlement van informatie voorziet, en het parlement zelf actief informatie kan vergaren binnen commissieverband en door middel van Kamervragen en interpellaties (Saalfeld, 2000, p. 361-365). Naast het actief verzamelen van informatie, wat arbeidsintensief is, kan het parlement terugvallen op controle uitgevoerd door (geïnstitutionaliseerde) externe partijen, zoals rekenkamers (Strøm, Müller & Smith, 2010, p. 522; Saalfeld, 2000, p. 371-372). Zo kan de Algemene Rekenkamer een bijdrage leveren aan het verkleinen van de informatieongelijkheid, en hiermee de controlefunctie van het parlement versterken, door de Kamer te voorzien van onafhankelijke informatie (Van Braband, 1994, p. 137; Bringselius, 2014, p. 75; Stuiveling & Turksema, 2005, p. 67). Hiermee kan de Algemene Rekenkamer Kamerleden op een arbeidsextensieve wijze informeren over overheidsuitgaven en de implementatie van beleid (Saalfeld, 2000, p. 371-372; Schoch & Broeder, 2013, p. 6).

Om aandacht te besteden aan haar bevindingen, en om conclusies te verbinden aan deze constatering, is de Algemene Rekenkamer afhankelijk van het parlement. Rekenkamerrapporten staan echter niet altijd even sterk in de belangstelling van parlementariërs (Van Acker & Bouckaert, 2018, p. 66; Reichborn-Kjennerud & Johnsen, 2018, p. 1430; OECD, 2002, p. 28; Van Braband, 1994, p. 123; Saalfeld, 2000, p. 371-372). De aandacht onder Kamerleden voor Rekenkamerrapporten is - door de noodzaak tot beheersing

van overheidsuitgaven en de toegenomen aandacht voor de prestatie van de overheid – volgens Stuiveling en Turksema (2005) sinds midden jaren 80 wel toegenomen. Zo zou er sindsdien geregeld naar de Algemene Rekenkamer verwezen worden bij het bevragen van bewindspersonen, en zouden Kamerleden eerdere Rekenkameraanbevelingen meenemen bij de overweging van nieuw te vormen beleid (Stuiveling & Turksema, 2005, p. 66-68).

Het is echter nog onbekend in hoeverre de Tweede Kamer bij haar controle van de regering daadwerkelijk gebruik maakt van de door de Algemene Rekenkamer verstrekte onafhankelijke informatie, of men verzoekt tot onderzoek door dit Hoog College van Staat, door – verwijzend naar de Algemene Rekenkamer - schriftelijke Kamervragen te stellen aan bewindspersonen, en welke patronen op fractieniveau hierin te ontdekken zijn. Dit kennishiaat heeft geresulteerd in de onderzoeksvraag: *In hoeverre en onder welke voorwaarden verwijzen fracties in de Tweede Kamer naar de Algemene Rekenkamer bij het stellen van schriftelijke Kamervragen?*

Aan de hand van de afhankelijke variabele, het aandeel schriftelijke Kamervragen op fractieniveau waarin gerefereerd wordt aan de Algemene Rekenkamer, zijn een tweetal hypothesen op de proef gesteld in het toetsende deel van het onderzoek. Stellen economisch rechtsgeoriënteerde partijen - door hun behoudendere houding tegenover overheidsuitgaven – allereerst bijvoorbeeld meer Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer dan economisch linksgeoriënteerde partijen (Bakker, et al, 2015a, p. 144)? Of verwijzen constructieve oppositiepartijen – welke actief trachten beleid te beïnvloeden – vaker naar de Algemene Rekenkamer in schriftelijke Kamervragen dan andere oppositiepartijen (Louwerse & Otjes, 2018, p. 3, 10)? In het (verdiepende) exploratieve deel van het onderzoek is vervolgens uitgebreider ingegaan op de ingediende schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer, waarbij de aard en focus van deze schriftelijke Kamervragen nader onder de loep genomen is.

Door de centrale rol die politieke partijen binnen de Tweede Kamer vervullen, ligt de focus binnen het onderzoek op fractieniveau. Zo gedragen Tweede Kamerleden zich veelal als afgevaardigden van hun politieke partij, wordt het parlementaire gedrag van Kamerleden gekenmerkt door sterke partijdiscipline, en is het indienen van schriftelijke Kamervragen in sommige partijen aan interne regels gebonden (Van Vonno, 2012, p. 127-128; Louwerse & Otjes, 2016, p. 782; Andeweg & Thomassen, 2010, p. 668-669, 659).

De relevantie van de bovenstaande onderzoeksvraag komt voort uit de focus welke bij eerder uitgevoerd onderzoek naar rekenkamers als verstrekker van onafhankelijke informatie hoofdzakelijk op de impact – in de vorm van het aantal geïmplementeerde aanbevelingen - van rekenkamerrapporten gelegen heeft (Van Acker & Bouckaert, 2018, p. 61; Reichborn-Kjennerud & Johnsen, 2018, p. 1441). Voorgaand onderzoek naar de rekenkamers in Nederland en België, welke politieke factoren in beperkte mate in ogenschouw nam, was erg verkennend van aard en ging niet diep in op de invloed op het parlement. Dit onderzoek stelde wel vast dat coalitiepolitiek en regeerakkoorden beperkend werken op de parlementaire druk tot implementatie van rekenkameraanbevelingen, en dat oppositie-coalitie-tactieken en politieke motieven grotendeels de boventoon voeren bij de behandeling en in de gestelde vragen tijdens commissiebesprekingen (Van Acker & Bouckaert, 2018, p. 66). Van Acker & Bouckaert (2018) en Reichborn-Kjennerud & Johnsen (2018) stellen dan ook dat meer onderzoek wenselijk is naar hoe rekenkamerrapporten politici en beleid beïnvloeden. Met dit onderzoek is getracht een bijdrage te leveren aan de kennis over de (politieke) omgang van Kamerleden met informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer bij de controle op het handelen van de regering.

2. Theoretisch kader

Het parlementaire stelsel wordt gekenmerkt door een keten van delegatie, waarbinnen de gekozen volksvertegenwoordiging (principal) bevoegdheden delegeert aan de regering (agent) (Strøm, 1997, p. 48). Hierbinnen is sprake van een verantwoordingsrelatie waarin de principal informatie vergaart over het handelen van de agent, hierover een oordeel velt, en hier mogelijk consequenties aan verbindt (Bakker, 2007, p. 500). Binnen deze principal-agent-relatie bestaat echter informatieongelijkheid, die de agent (regering) – in het geval van botsende belangen – in staat kan stellen ten koste van de principal (parlement) te handelen (Saalfeld, 2000, p. 355).

Partijpolitiek-instrument

Om informatie te vergaren van de regering over de ontwikkeling en uitvoering van beleid, en om de regering ter verantwoording te roepen, kunnen Kamerleden schriftelijke Kamervragen stellen aan bewindspersonen (Martin, 2011, p. 265; Saalfeld, 2000, p. 365-366). Maar schriftelijke Kamervragen – welke door de beperkte beleidsconsequenties vooral een symbolische waarde hebben, en in de beantwoording door de bewindspersoon beperkt van omvang kunnen zijn – worden op fractieniveau niet enkel gesteld om informatie van de bewindspersoon te verkrijgen, maar bovenal om het partijbelang te bevorderen. Schriftelijke Kamervragen worden door politieke partijen ingezet als partijpolitiek-instrument, waarmee het parlementaire controle-instrument gezien kan worden als middel in de permanente (verkiezings)strijd tussen partijen (Otjes & Louwerse, 2018, p. 497-498, 509; Van Aelst & Vliegthart, 2013, p. 396).

Kijkend naar schriftelijke Kamervragen als partijpolitiek-instrument is de verwachting dat de ideologische oriëntatie van partijen van invloed is op het aantal gestelde schriftelijke Kamervragen waarin gerefereerd wordt aan de Algemene Rekenkamer. Waar economisch linksgeoriënteerde partijen in de regel voorstander zijn van een actieve betrokkenheid van de

overheid op economisch vlak, zijn economisch rechtsgeoriënteerde partijen doorgaans voorstander van een kleinere rol voor de overheid en verminderde overheidsuitgaven (Bakker, et al, 2015a, p. 144). Ondanks dat (een aantal) partijen aan de rechterkant van het politieke spectrum het veelvuldig gebruik van Kamervragen als een verspilling van publiek geld ervaart, waarbij het parlementaire controle-instrument bij overvloedig gebruik aan kracht inboet (Louwerse & Otjes, 2016, p. 782, 794; Raad voor het Openbaar Bestuur, 2005, p. 17), is de verwachting dat economisch rechtsgeoriënteerde partijen eerder onafhankelijke informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer zullen aangrijpen bij het stellen van schriftelijke Kamervragen, of om onderzoek door dit Hoog College van Staat zullen verzoeken, om op deze wijze toe te kunnen zien op (spaarzame) besteding van publieke middelen, en hun programmatische doelen te bereiken. Zo wordt verwacht dat de informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer - welke toeziet op de rechtmatigheid en doelmatigheid van overheidsinkomsten en uitgaven, en doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid (Schoch & Broeder, 2013, p. 6) – beter aan zal sluiten bij de (economische) oriëntatie en beleidsdoelen van economisch rechtsgeoriënteerde politieke partijen. Hieruit komt de eerste hypothese voort:

(1) Economische oriëntatie hypothese: economisch rechtsgeoriënteerde partijen verwijzen in schriftelijke Kamervragen meer naar de Algemene Rekenkamer dan economisch linksgeoriënteerde partijen.

Oppositie-coalitie-tactieken

Kijkend naar de oppositie- of coalitiepositie van partijen zijn oppositiepartijen in algemene zin eerder geneigd Kamervragen te stellen dan coalitiepartijen. Zo biedt het stellen van Kamervragen - naast het verzamelen van informatie - een forum aan de oppositiepartijen om vraagstukken te framen, en kunnen oppositiepartijen met Kamervragen negatieve aandacht vestigen op de regerende partijen door het falen van regeringsbeleid onder de aandacht te

brengen (Martin, 2011, p. 261; Green-Pedersen, 2010, p. 350; Vliegthart, Walgrave & Zicha, 2013, p. 394; Otjes & Louwse, 2018, p. 502). Coalitiepartijen zijn daarentegen minder geneigd Kamervragen te stellen, omdat het stellen van moeilijke vragen de stabiliteit van de coalitie zou kunnen ondermijnen (Louwse & Otjes, 2016, p. 788). Daarnaast willen coalitiepartijen de eigen bewindspersonen niet besmeuren door kritische Kamervragen te stellen, en heeft men andere (informele) kanalen om inlichtingen van de regering te verkrijgen. (Otjes & Louwse, 2018, p. 502, 509). Kijkend specifiek naar de omgang met informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer blijkt eveneens dat coalitie-oppositie-tactieken de boventoon voeren bij de behandeling van Rekenkamerbevindingen (Van Acker & Bouckaert, 2018, p. 66)

Oppositiepartijen gedragen zich in het parlement echter niet allemaal hetzelfde, maar verschillen in hun focus op de controlerende en de medewetgevende taak. Zo kan er op basis van de inzet van parlementaire instrumenten – parlementaire controle in de vorm van mondelinge en schriftelijke Kamervragen evenals het tegen wetsvoorstellen stemmen, medewetgeving in de vorm van ingediende wetsvoorstellen, moties en amendementen - vier typologieën van oppositiegedrag ontleend worden, te weten; de passieve oppositie, de constructieve oppositie, de actieve oppositie en de kritische oppositie (Louwse & Otjes, 2018, p. 2-3, 7-8).

De passieve oppositiepartijen richten zich niet zo zeer op hun controlerende dan wel hun medewetgevende taak, maar nemen een passieve houding aan binnen de parlementaire arena. De constructieve oppositiepartijen daarentegen richten zich – ondanks hun oppositiepositie - hoofdzakelijk op hun medewetgevende taak, en trachten nieuw beleid te beïnvloeden en hiertoe steun van (een deel van) de coalitie te verkrijgen. In plaats van het falen van regeringsbeleid te onderstrepen, staan deze partijen welwillend tegenover de regering. Deze partijen dienen

moties, amendementen en initiatiefvoorstellen in, maar stellen minder Kamervragen en stemmen niet vaak tegen wetten. De actieve oppositiepartijen richten zich zowel op hun controlerende als hun medewetgevende taak door actief gebruik te maken van alle parlementaire instrumenten. De kritische oppositiepartijen stellen zich tot slot kritisch op tegenover de regering, en richten zich hoofdzakelijk op hun controlerende taak, waarbij zij zich er op voorstaan het falen van de regering en haar beleid te benadrukken (Louwerse & Otjes, 2018, p. 3-4, 10-11).

Kijkend naar deze vier typologieën van oppositiegedrag binnen de Tweede Kamer is de verwachting dat constructieve oppositiepartijen – partijen welke welwillend staan tegenover de regering en haar beleid, en zich richten op de beïnvloeding van (nieuw) beleid – eerder bevindingen van de Algemene Rekenkamer aan zullen halen, of zullen verzoeken tot onderzoek door dit Hoog College van Staat, dan andere oppositiepartijen. Hoewel deze partijen in algemene zin minder gebruik maken van hun parlementaire controle-instrumenten dan kritische en actieve oppositiepartijen, en dus over het algemeen minder schriftelijke Kamervragen stellen, is de verwachting dat deze constructieve oppositiepartijen onafhankelijke informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer eerder aangrijpen om hiermee regeringsbeleid te beïnvloeden, en tot verbetering streven aan de hand van het door de Algemene Rekenkamer verstrekte inzicht in overheidsuitgaven en doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid. Hieruit volgt de tweede hypothese:

(2) Constructieve oppositie hypothese: constructieve oppositiepartijen verwijzen in schriftelijke Kamervragen meer naar de Algemene Rekenkamer dan andere oppositiepartijen.

Zoals gesteld zijn oppositiepartijen in algemene zin eerder geneigd schriftelijke Kamervragen te stellen dan coalitiepartijen (Green-Pedersen, 2010, p. 350). Om te controleren voor de algemene neiging van oppositiepartijen om meer schriftelijke Kamervragen te stellen dan coalitiepartijen wordt de oppositie- of coalitiepositie van partijen meegenomen als controlevariabele. Rekenkameronderzoeken kunnen Kamerleden verder op een arbeidsextensieve wijze voorzien van onafhankelijke informatie over overheidsuitgaven en doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid (Saalfeld, 2000, p. 371-372; Stuiveling & Turksema, 2005, p. 58). De verwachting is dat, hoewel partijen met meer Kamerzetels in absolute zin meer Kamervragen stellen dan kleinere fracties in de Kamer (Otjes & Louwerse, 2018, p. 501), kleinere Kamerfracties - welke door hun lagere aantal Kamerleden over minder capaciteit beschikken - vaker gebruik zullen maken van de onderzoekscapaciteit van en zullen refereren aan onafhankelijke informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer als input bij het stellen van schriftelijke Kamervragen. Er wordt dan ook verwacht dat het aantal ingediende Kamervragen verwijzend naar de Algemene Rekenkamer afkomstig van kleinere Kamerfracties, welke zich door de Algemene Rekenkamer sterker ondersteund kunnen voelen in hun controlerende taak, groter is dan het aantal afkomstig van grotere fracties met meer Kamerleden. Hiervoor wordt gecontroleerd door de fractiegrootte van partijen op te nemen als tweede controlevariabele.

Doordat Kamerleden geconfronteerd worden met een grote hoeveelheid informatie is, in lijn met de Punctuated Equilibrium Theory van Jones en Baumgartner (2012), de verwachting dat Kamerfracties in tijden van economische voorspoed onder-reageren op onderzoek en bevindingen van de Algemene Rekenkamer. Een externe gebeurtenis, in dit geval economische tegenspoed, kan er echter toe leiden dat de Algemene Rekenkamer – die toeziet op de Rijksfinanciën en de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid (Schoch & Broeder, 2013, p. 6) – (hoger) op de agenda belandt, en in bredere kring dan enkel in commissiebesprekingen

aangehaald wordt (Jones & Baumgartner, 2012, p. 7-9; Jones & Baumgartner, 2007, p. 162, 174). Het economische klimaat, en de verwachting dat Kamerfracties in tijden van economische tegenspoed eerder geneigd zullen zijn de Algemene Rekenkamer aan te halen bij het stellen van schriftelijke Kamervragen, wordt dan ook meegenomen als derde controlevariabele.

3. Onderzoeksmethoden

Nederland is als casus geselecteerd vanwege haar technocratische politieke traditie. Zo wordt het debat in Nederland gevoerd aan de hand van verifieerbare data, en vindt er serieuze discussie gebaseerd op evenwichtige standpunten plaats (Tonnard, 2011, p. 6). De beleidsvorming in Nederland verloopt eveneens technocratisch, waarbij wetenschap als bron van onafhankelijke kennis wordt gezien (Becker & Hendricks, 2009, p. 835). Traditioneel gezien is de verbinding tussen beleidsmakende en beleidsadviserende instituties dan ook sterk geïnstitutionaliseerd in Nederland, waarbij wetenschappelijk advies een platform tot effectieve beleidsontwikkeling bood binnen de door depolitisering en consensus gekenmerkte Nederlandse politieke cultuur (Halfman & Hoppe, 2004, p. 2-5).

De traditie van zakelijke politiek, consensus, depolitisering van vraagstukken en advisering van regeringsbeleid door adviesorganen komt (mede) voort uit de periode van pacificatiedemocratie, waarmee Lijphart een periode van (politieke) stabiliteit in een verdeeld Nederland verklaard (Lijphart, 1990, p. 11, 116-123). Binnen overkoepelingsorganen vond er samenwerking en afstemming plaats tussen leiders van de (verzuilde) bevolkingsgroepen, welke hiermee als fora voor het bereiken van consensus en ter advisering van regeringsbeleid dienden (Lijphart, 1990, p. 11, 106-107). Waar deze organen eerst vooral op ad-hoc basis tot stand kwamen, werden deze adviserende fora in de loop der tijd verder geïnstitutionaliseerd (Lijphart, 1990, p. 107-108). Er ontstond een groot aantal sectorspecifieke adviesraden waarbinnen een elite van relevante actoren naar consensus streefde. Deze adviesorganen

professionaliseerden, werden in aantal teruggebracht, en verlegden hun focus bij advisering van het behartigen van belangen naar verstrekking van onafhankelijke informatie (Halffman & Hoppe, 2004, 2-5). De Algemene Rekenkamer wordt in dit onderzoek eveneens als adviesorgaan beschouwd.

De Algemene Rekenkamer is een oude en machtige rekenkamer. Zo komt de huidige Algemene Rekenkamer voort uit een lange traditie van onafhankelijke controle van de Rijksinkomsten en uitgaven. De allereerste Nederlandse Rekenkamer werd al in 1447 opgericht. In 1814 werd de Rekenkamer opgenomen in de Grondwet, waarmee de huidige Algemene Rekenkamer ontstond. De Algemene Rekenkamer heeft een zeer brede auditopdracht, vastgelegd in de Grondwet, en vergaande rechten bij het uitvoeren van haar onderzoeken welke verankerd zijn in wetgeving (Stuiveling & Turksema, 2005, p. 66-68; NAO, 2005, p. 194-195). De Algemene Rekenkamer voert als onafhankelijk Hoog College van Staat zowel verantwoordingsonderzoek als doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek uit (NAO, 2005, p. 197-198; Stuiveling & Turksema, 2005, p. 70-72).

Kijkend naar de technocratische traditie, de voorgeschiedenis van beleidsadvisering door externe organen en de lange traditie van onafhankelijke controle van de Rijksinkomsten en uitgaven, wordt Nederland in dit onderzoek bestempeld als 'most likely case' om de omgang van parlementariërs met door de Algemene Rekenkamer - als adviesorgaan - versterkte informatie in schriftelijke Kamervragen te onderzoeken (Halffman & Hoppe, 2004, p. 2-5; Stuiveling & Turksema, 2005, p. 66-68). Dit omdat verwacht wordt dat Kamerleden in Nederland eerder zullen verwijzen naar de (Algemene) Rekenkamer, als verstrekker van onafhankelijke informatie, dan parlementariërs in landen welke geen lange traditie van beleidsadvisering en onafhankelijke controle van de Rijksinkomsten en uitgaven kennen.

Aan de hand van kwantitatieve tekstanalyse, strekkend vanaf het aantreden van het kabinet Kok II in augustus 1998 tot en met het aftreden van Rutte II in maart 2017, is de omgang met onafhankelijke informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer onder Kamerleden onderzocht, door na te gaan in welk aandeel van de ingediende schriftelijke Kamervragen en op welke wijze Kamerfracties aan de Algemene Rekenkamer refereren. Hiermee bestrijkt de onderzochte periode 19 jaar, strekkend over 7 Kabinetten (Ministerie van Algemene Zaken, z.d.). Deze periode is ingegeven door de (sterk) wisselende regeringssamenstellingen en het variërende economische klimaat, maar de beschikbaarheid van data – Officiële Bekendmakingen vanaf 1 januari 1995, Chapel Hill expert survey vanaf 1999 – heeft hierbij eveneens een rol gespeeld.

Er is gekozen naar schriftelijke Kamervragen te kijken als onderzoekssubject omdat dit een belangrijk parlementair instrument betreft waarmee Kamerleden informatie van bewindspersonen kunnen verkrijgen, en omdat Kamerleden niet beperkt worden door de parlementaire agenda in het aantal of het onderwerp van schriftelijke Kamervragen (Martin, 2011, p. 265; Louwerse & Otjes, 2016, p. 784; Otjes & Louwerse, 2018, p. 498). Omdat het indienen van schriftelijke Kamervragen binnen sommige partijen wel aan interne regels gebonden is, en vanwege het sterke uniforme partijgedrag en de sterke fractiediscipline binnen het Nederlandse parlement, is het aanhalen van de Algemene Rekenkamer in schriftelijke Kamervragen op fractieniveau onderzocht (Van Vonno, 2012, p. 127-128; Louwerse & Otjes, 2016, p. 782; Andeweg & Thomassen, 2010, p. 659, 668-669).

Variabelen

Binnen het toetsende deel van het onderzoek is de invloed van de onafhankelijke variabelen – *economische oriëntatie* en *constructieve opstelling van oppositiepartijen* – onderzocht op het aandeel schriftelijke Kamervragen op fractieniveau waarin aan de Algemene Rekenkamer gerefereerd wordt; de afhankelijke variabeleⁱ.

Om de verwachting dat economisch rechtsgeoriënteerde partijen informatie verstrekt door, en de onderzoekscapaciteit van, de Algemene Rekenkamer eerder zullen aangrijpen meetbaar te maken, is de *economische oriëntatie van partijen* ontleend aan de Chapel Hill expert survey, strekkend van 1999 tot 2014ⁱⁱ. Aan de hand van deze survey kunnen politieke partijen gedurende de onderzochte periode ingedeeld worden op een politiek-economische schaal, strekkend van economisch (extreem) links (0), economisch midden (5) tot economisch (extreem) rechts (10) (Bakker, et al, 2015b, p. 19; CHESDATA, z.d.). Om de verwachting dat *Constructieve oppositiepartijen* – zoals ontleend aan Louwerse & Otjes (2018) - eerder zullen verwijzen naar de Algemene Rekenkamer te kunnen meten, worden deze partijen gedefinieerd als oppositiepartijen welke zich hoofdzakelijk op hun medewetgevende taak en verbetering van beleid richten, en in mindere mate op hun controlerende taak (Louwerse & Otjes, 2018, p. 10). Deze focus op medewetgeving wordt gemeten door per fractie te kijken naar het aantal ingediende amendementen per Kamerlid per jaar of kwartaal, als indicator voor medewetgeving, tegenover het aantal gestelde schriftelijke Kamervragen per Kamerlid per jaar of kwartaal als indicator voor controle, waarbij de verwachting is dat constructieve partijen vooral amendementen indienen en in mindere mate schriftelijke Kamervragen stellenⁱⁱⁱ.

Als controlevariabelen zijn *oppositie-coalitie-positie* van partijen binnen de Tweede Kamer en de *fractiegrootte* meegenomen, evenals *het economische klimaat*. Wat betreft het eerste controlevariabele – *oppositiepositie of regeringsdeelname* - is er gekeken welke partijen

deelnamen aan de regering, en welke partijen zich in de oppositie bevonden. Dit omdat oppositiepartijen in algemene zin eerder geneigd zijn om schriftelijke Kamervragen te stellen dan Kamerleden van regeringspartijen (Green-Pedersen, 2010, p. 350). Het tweede controlevariabele, *de grootte van Kamerfracties*, controleert voor het verschil in Kamerzetels tussen grote en kleine fracties. De verwachting is namelijk dat fracties met een beperktere capaciteit meer zullen verwijzen naar de door de Algemene Rekenkamer verstrekte informatie, of zullen verzoeken tot onderzoek, en kleinere fracties verhoudingsgewijs dan ook meer schriftelijke Kamervragen zullen stellen verwijzend naar de Algemene Rekenkamer dan fracties met meer capaciteit. De grootte van Kamerfracties wordt ontleend aan de zetelverdeling in de Tweede Kamer aan het begin van de zittingsperioden^{iv}. Het derde controlevariabele, *het economische klimaat*, controleert voor de verwachting dat de Algemene Rekenkamer in tijden van economische voorspoed minder aandacht geniet van Kamerleden, maar dat Kamerfracties ten tijde van economische tegenspoed eerder zullen verwijzen naar de Algemene Rekenkamer bij het stellen van schriftelijke Kamervragen. Het economische klimaat wordt ontleend aan de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp) in de voorgaande periode op kwartaal- of jaarbasis, omdat deze cijfers pas na afloop van de periode gepubliceerd en hiermee bekend worden voor Kamerleden. De ontwikkeling van het bbp is afgeleid uit StatLine, de database van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, 2019).

Data

Zoals gesteld is het onderzoek uitgevoerd door middel van kwantitatieve tekstanalyse in de vorm van handmatige content-analyse. Voor deze methode is gekozen vanwege de beperkte omvang van de onderzoekspopulatie – het aantal Kamervragen waarin de Algemene Rekenkamer wordt aangehaald – en de (mogelijk) hogere validiteit (Slapin & Proksch, 2014, p. 13-15). Om tegemoet te komen aan de risico's op het vlak van de betrouwbaarheid – afhankelijkheid van capaciteit codeur(s), en multi-interpreteerbaarheid van teksten - is de intra-

codeur betrouwbaarheid vastgesteld. Zo is steekproefsgewijs een aantal schriftelijke Kamervragen tweemaal geanalyseerd (Slapin & Proksch, 2014, p. 13-15; Halperin & Heath, 2016, p. 354; Van den Hoonard, 2012, p. 446).

De data voor het onderzoek, schriftelijke Kamervragen zonder antwoord, is verkregen vanuit Officiële Bekendmakingen, een databank welke publicaties van de Eerste en Tweede Kamer en de Verenigde Vergadering vanaf 1995 omvat. Schriftelijke Kamervragen worden in Officiële Bekendmakingen opgenomen als Kamervraag zonder antwoord wanneer de ingediende schriftelijke Kamervraag aan de desbetreffende bewindspersoon is overgedragen. De beantwoording van schriftelijke Kamervragen wordt eveneens op Officiële Bekendmakingen gepubliceerd als Aanhangsels bij de Handelingen (Officiële Bekendmakingen, 2019b). Om de vergelijkbaarheid ten goede te komen zijn echter enkel schriftelijke Kamervragen zonder antwoord geanalyseerd om te voorkomen dat het refereren aan de Algemene Rekenkamer in de beantwoording door de bewindspersoon ook meegenomen wordt in de analyse. Bij de uitvoering van de analyse bleek de databank Officiële Bekendmakingen op het gebied van schriftelijke Kamervragen echter incompleet over een periode strekkend vanaf het tweede kwartaal van 2009 tot en met het eerste kwartaal van 2010. Deze periode is dan ook niet opgenomen in de analyse.

In de onderzoeksperiode zijn in totaal 39.565 schriftelijke Kamervragen ingediend (Officiële Bekendmakingen, 2019a). Hieruit zijn de schriftelijke Kamervragen waarin de Algemene Rekenkamer aangehaald wordt verkregen door middel van de zoekfunctie op Officiële Bekendmakingen. Hiertoe is de zoekterm 'Rekenkamer' gehanteerd om rekening te kunnen houden met de variërende aanduidingen van dit Hoge College van Staat onder Kamerleden. De verkregen selectie schriftelijke Kamervragen is vervolgens handmatig doorgenomen om niet relevante Kamervragen - waarin lokale, regionale of internationale Rekenkamers aangehaald

worden - eruit te filteren. In de geselecteerde schriftelijke Kamervragen kunnen Kamerleden op fractieniveau Rekenkamerbevindingen aanhalen bij het bevragen van bewindspersonen, verzoeken tot onderzoek door het Hoog College van Staat of om inlichtingen verzoeken over de werking van het adviesorgaan en lopende onderzoeken. Deze Kamervragen hebben de basis gevormd voor de uitgevoerde analyse^v, welke uiteenvalt in een toetsend en een exploratief deel.

Het toetsende deel van het onderzoek – gebaseerd op de geformuleerde hypothesen – is, ondanks dat er geen sprake was van een normale verdeling, uitgevoerd aan de hand van een meervoudige lineaire regressieanalyse. Hierbij betrof het meetniveau het aandeel schriftelijke Kamervragen op fractieniveau waarin gerefereerd wordt aan de Algemene Rekenkamer. De analyse is zowel op kwartaal- als jaarbasis uitgevoerd, tabel 1. toont de beschrijvende statistiek voor de variabelen.

Tabel 1. Beschrijvende statistiek op kwartaal- en jaarbasis.

Kwartaalbasis	N	Gem.	SD	Min.	Med.	Max.
Aandeel KV ARK	701	0,00	0,01	0,00	0,00	,046
Economische oriëntatie	697	4,85	2,15	0,78	5,11	8,33
Schriftelijke Kamervragen per lid	701	6,22	5,18	0,00	5,00	47,50
Amendementen per lid	690	1,82	2,17	0,00	1,00	15,66
Zetels	701	15,19	14,02	0,00	10,00	45,00
Oppositie coalitie	701	0,26	0,44	0,00	0,00	1,00
BBP kwartaal eerder	701	0,46	0,54	-0,70	0,50	1,70
Jaarbasis	N	Gem.	SD	Min.	Med.	Max.
Aandeel KV ARK	182	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02
Economische oriëntatie	180	4,85	2,16	0,78	5,11	8,33
Schriftelijke Kamervragen per lid	182	22,08	18,27	0,00	17,55	132,00
Amendementen per lid	171	7,14	5,76	0,00	5,59	26,50
Zetels	182	14,80	13,87	0,00	9,50	45,00
Oppositie coalitie	182	0,26	0,42	0,00	0,00	1,00
BBP jaar eerder	182	2,15	1,66	-1,00	2,00	5,00

- Tabel 1 omvat enkel geldige casussen welke in de regressieanalyse gebruikt zijn.

- De ingediende amendementen (per lid) na 2016 waren niet beschikbaar, en economische oriëntatie voor Leefbaar Nederland ontbreekt in analyse, waardoor deze variabelen een afwijkend totaal (N) hebben.

Vanwege het relatief beperkte aantal schriftelijke Kamervragen waarin de Algemene Rekenkamer aangehaald wordt binnen de geselecteerde onderzoeksperiode, is de gehele onderzoekspopulatie geanalyseerd. Kijkend naar de frequentieverdeling van de afhankelijke variabele – het aandeel schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer - zijn de uitbijters uit de analyse gefilterd^{vi}. Door de genoemde onvolledigheid van de gegevens over

ingediende schriftelijke Kamervragen in een deel van 2009 en 2010 zijn de desbetreffende kwartalen bij de analyse op kwartaalniveau en de beide jaren bij de analyse op jaarniveau niet meegenomen in het regressiemodel. Het aantal ingediende amendementen per lid na 2016, en de economische oriëntatie voor Leefbaar Nederland, bleken eveneens niet beschikbaar voor analyse. Waar in eerste instantie een weging toegepast werd bij de meting van fractiegrootte en oppositie- of coalitiepositie, is - vanwege de geobserveerde gevolgen voor de significantie – in de gerapporteerde regressieanalyse uitgegaan van de zetelverdeling en oppositiepositie of regeringsdeelname aan het begin van het kwartaal bij de metingen op zowel jaar- als kwartaalbasis. Tot slot is er bij de beoordeling van de significantie in dit onderzoek voor gekozen een p-waarde van 0,10 te hanteren.

Het exploratieve deel van het onderzoek heeft hierop volgend gediend als verdiepingsslag bij de geobserveerde of juist niet geobserveerde relaties uit de regressieanalyse. Aan de hand van deze bevindingen is nader naar ingediende schriftelijke Kamervragen verwijzend naar de Algemene Rekenkamer gekeken – welke verder handmatig gecodeerd en geanalyseerd zijn - ter duiding van het geobserveerde resultaat. Zo is de aard en de focus van de ingediende schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer op fractieniveau nader onder de loep genomen, waarbij gekeken is naar de focus van economisch (meest) rechts en economisch (meest) linksgeoriënteerde partijen, de constructieve en kritische oppositiepartij(en) en de veelvuldige indieners van Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer op fractieniveau.

4. Resultaten

Voorts zullen de bevindingen van het toetsende deel van het onderzoek beschreven worden, gebaseerd op de gehanteerde regressiemodellen getoond in Tabel 2, waarna de resultaten aangevuld worden met de constatering uit het exploratieve deel van het verrichte onderzoek.

Tabel 2. Regressiemodellen op kwartaal- en jaarbasis van het aandeel schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer

	Kwartaalbasis	Jaarbasis
Intercept	0,28** (0,10)	0,35* (0,13)
Economische oriëntatie	-0,02 (0,01)	-0,03* (0,02)
Kamervragen per lid	0,00 (0,01)	0,00 (0,00)
Amendementen per lid	-0,01 (0,01)	-0,00 (0,01)
Fractiegrootte	0,00* (0,00)	0,00 (0,00)
Oppositie of coalitie positie	-0,08 (0,08)	-0,01 (0,10)
BBP eerdere periode	-0,02 (0,05)	-0,03 (0,02)

- Ongestandaardiseerde beta coëfficiënten van variabelen met de standaardfout tussen haakjes. Ter bevordering van de leesbaarheid is de output met 100 vermenigvuldigd

- Significantie: *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01; **** p < 0,001

Toetsende analyse

De eerste verwachting van het onderzoek was dat economisch rechtsgeoriënteerde partijen – geoperationaliseerd aan de hand van de Chapel Hill Expert Survey – welke veelal voorstander zijn van een beperkte overheidsrol en bestedingen (Bakker, et al, 2015a, p. 144), in schriftelijke Kamervragen vaker zouden refereren aan de Algemene Rekenkamer dan economisch linksgeoriënteerde partijen. Uit de uitgevoerde regressieanalyse lijkt echter het tegenovergestelde te blijken, waarbij partijen (op jaarbasis) minder schriftelijke Kamervragen stellen verwijzend naar de Algemene Rekenkamer naarmate partijen in economische oriëntatie naar rechts opschuiven. De economische oriëntatie hypothese dient hiermee dan ook verworpen te worden, daar waar economisch linksgeoriënteerde partijen in een groter aandeel van de ingediende schriftelijke Kamervragen de Algemene Rekenkamer aanhalen.

De tweede verwachting was dat constructieve oppositiepartijen – partijen welke zich meer richten op medewetgeving, gemeten in het aantal amendementen, en minder op controle, gemeten in het aantal schriftelijke Kamervragen – meer schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer zouden stellen dan andere oppositiepartijen om hiermee tot beïnvloeding en verbetering van beleid te streven. In de analyse is echter geen significante relatie gevonden tussen het aantal ingediende schriftelijke Kamervragen en amendementen per Kamerlid per jaar of kwartaal en het aandeel ingediende schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer, waarmee de nulhypothese - er is geen sprake van een relatie tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabele - niet verworpen kan worden. Het gevonden (niet significante) resultaat lijkt desondanks, tegen de verwachting in, te wijzen op een positieve relatie tussen het aantal ingediende schriftelijke Kamervragen en een negatieve relatie tussen het aantal ingediende amendementen op het aandeel schriftelijke Kamervragen waarin de Algemene Rekenkamer wordt aangehaald. Hiermee lijken oppositiepartijen welke zich meer richten op hun controlerende taak zowel meer schriftelijke Kamervragen in algemene zin als refererend aan de Algemene Rekenkamer te stellen dan partijen welke zich meer op medewetgeving richten zoals constructieve oppositiepartijen.

Tot besluit kijkend naar de controlevariabelen lijkt er allereerst sprake van een significante positieve relatie tussen de fractiegrootte – uitgedrukt in het aantal zetels - en het aandeel schriftelijke Kamervragen met betrekking tot de Algemene Rekenkamer op kwartaalbasis. Dit gaat tegen de verwachting in dat kleinere fracties – welke zich sterker gesteund zouden kunnen voelen door de Algemene Rekenkamer als verstrekker van onafhankelijke informatie - bij de uitoefening van hun parlementaire controle vaker aan de Algemene Rekenkamer zouden refereren bij het stellen van schriftelijke Kamervragen dan grotere fracties met meer Kamerzetels. Uit de analyse blijkt echter dat grotere fracties eerder geneigd zijn schriftelijke Kamervragen te stellen refererend aan de Algemene Rekenkamer dan kleinere fracties.

In de analyse is verder geen statistische significante relatie gevonden tussen de oppositie- of coalitiepositie van partijen, en het aandeel schriftelijke Kamervragen welke betrekking had op de Algemene Rekenkamer. Desondanks lijken de observaties in de verwachte richting te wijzen, waarbij oppositiepartijen meer schriftelijke Kamervragen stellen refererend aan de Algemene Rekenkamer dan partijen welke deelnemen aan de regering. Dit is in lijn met de uitkomsten van eerder onderzoek naar de behandeling van bevindingen van de Algemene Rekenkamer, waarbij vastgesteld werd dat oppositie-coalitie-tactieken veelal de boventoon voeren (Van Acker & Bouckaert, 2018, p. 66).

Tot slot is het economisch klimaat meegenomen in de analyse als mogelijk beïnvloedende factor op het aandeel schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer, daar waar verwacht werd dat het Hoog College van Staat meer aandacht zou genieten in navolging van tijden van economische tegenspoed. Op zowel jaar- als kwartaalbasis is in de analyse echter geen significante relatie gevonden tussen het economisch klimaat in de voorgaande periode uitgedrukt in bbp en het aandeel schriftelijke Kamervragen waarin de Algemene Rekenkamer wordt aangehaald. Het geobserveerde resultaat wijst wel in de verwachte richting; wanneer het bbp zich in een jaar of een kwartaal negatief ontwikkelt ten opzichte van de voorgaande periode op jaar- of kwartaalbasis, stellen Kamerleden in het hierop volgende jaar of kwartaal respectievelijk meer Kamervragen waarin de Algemene Rekenkamer aangehaald wordt.

Samenvattend is er een significant positief effect gevonden voor economische oriëntatie van partijen, waarmee economisch linksgeoriënteerde partijen – in tegenstelling tot de economische oriëntatie hypothese – meer schriftelijke Kamervragen verwijzend naar de Algemene Rekenkamer lijken te stellen dan economisch rechtsgeoriënteerde partijen. Er is geen significant resultaat gevonden voor de constructieve oppositie hypothese. Voor de fractiegrootte blijkt uit de analyse wel een significant effect, waarmee grotere fracties tegen de

verwachting in meer schriftelijke Kamervragen stellen refererend aan de Algemene Rekenkamer dan kleinere fracties met beperktere capaciteit. Er is tot slot geen significant effect gevonden voor de andere controlevariabelen; oppositie- of coalitiepositie en economisch klimaat.

Exploratieve analyse

De uitkomst van de voorgaande toetsende analyse wijkt op een aantal punten af van hetgeen vanuit de hypothesen verwacht werd. Om het onverwachte resultaat beter te kunnen begrijpen, en de uitkomsten te kunnen duiden, zal hierop volgend nader op de ingediende schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer ingegaan worden^{vii}. Zo wordt gekeken naar de inhoud, aard en focus van de ingediende schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer op fractieniveau, uitgedrukt in percentages of absolute aantallen per fractie of ten opzichte van het totaal aantal ingediende schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer. Deze exploratieve analyse trapt af met een algemene beschrijving, waarbij alle 131 ingediende schriftelijke Kamervragen verwijzend naar de Algemene Rekenkamer meegenomen worden. Vervolgens komt de economische oriëntatie hypothese aan bod, waarbij de focus van alle fracties in schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer, en de economisch meest rechts en economisch meest linksgeoriënteerde partij, nader uitgelicht worden. Verder wordt de constructieve oppositiehypothese behandeld door naar twee constructieve oppositiepartijen en één kritische oppositiepartij te kijken, waarbij vanwege het beperkte aantal schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer naar absolute aantallen gekeken wordt. Tot slot komen de drie fracties aan bod welke verhoudingsgewijs veel aan de Algemene Rekenkamer gerefereerd hebben in schriftelijke Kamervragen.

In het overgrote deel van de 131 ingediende schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer verwezen Kamerleden op fractieniveau naar bevindingen van de Algemene Rekenkamer (59,9%), of verzochten juist tot input van dit Hoog College van Staat (22,5%). In beperktere mate verzochten fracties inlichtingen over lopende onderzoeken (11,5%) of over de werking van de Algemene Rekenkamer als instituut (6,1%). Wanneer vervolgens op fractieniveau gekeken wordt naar de indieners, blijken een aantal Kamerleden eerder geneigd de Algemene Rekenkamer aan te halen in schriftelijke Kamervragen dan andere fractiegenoten. Zo heeft het CDA-lid Omtzigt 25%, het SP-lid Leijten 22,2% en het PvdA lid Eijsink 22,2% van de schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer afkomstig van hun eigen fractie ingediend.

Economische oriëntatie

Daar waar vanuit de economische oriëntatie hypothese verwacht werd dat economisch rechtsgeoriënteerde partijen eerder de Algemene Rekenkamer zouden aanhalen in schriftelijke Kamervragen, is uit de toetsende analyse gebleken dat juist economisch linksgeoriënteerde partijen hier eerder toe geneigd zijn. Wanneer er vervolgens gekeken wordt naar de wijze waarop fracties Rekenkamerbevindingen aanhalen – aangezien uit het voorgaande gebleken is dat fracties voornamelijk naar Rekenkamerbevindingen verwijzen bij het aanhalen van de Algemene Rekenkamer in schriftelijke Kamervragen - is er op fractieniveau een onderscheid waarneembaar in focus tussen economisch rechts en economisch linksgeoriënteerde partijen^{viii}.

Zo blijken de economisch meest rechtsgeoriënteerde VVD en de PVV-fractie - vanuit hun economisch oriëntatie voorstander van een beperktere rol voor de overheid en verminderde overheidsuitgaven (Bakker, et al, 2015a, p. 144) - zich hoofdzakelijk op de rechtmatigheid en doelmatigheid van bestedingen en inkomsten te richten in schriftelijke Kamervragen waarin bevindingen van de Algemene Rekenkamer aangehaald worden. CDA en D66 richten zich

daarentegen hoofdzakelijk op de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid bij het aanhalen van Rekenkamerbevindingen op fractieniveau. Hiermee lijken deze twee economisch rechtsgeoriënteerde partijen meer de focus van economisch linksgeoriënteerde partijen te delen, welke - vanuit hun economische oriëntatie veelal voorstander van een actieve overheidsbetrokkenheid op economisch vlak (Bakker, et al, 2015a, p. 144) - zich onverdeeld hoofdzakelijk op de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid richten bij het aanhalen van Rekenkamerbevindingen in schriftelijke Kamervragen. Hiermee lijken fracties het aanhalen van Rekenkamerbevindingen in schriftelijke Kamervragen in te zetten om hun programmatische doelen te dienen, door te streven naar en toe te zien op betrokkenheid van de overheid bij beleid aan de linkerzijde van het politiek economische spectrum, en door te streven naar en toe te zien op overheidsinkomsten en (beperking van) overheidsbestedingen aan de (meest) rechterzijde van het politiek economische spectrum. Hiermee lijken schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer waarin Rekenkamerbevindingen aangehaald worden door de economisch links en de twee economisch (meest) rechtsgeoriënteerde partijen – in lijn met hun economische oriëntatie - ingezet te worden als partijpolitiek-instrument.

Wanneer de economisch meest rechtsgeoriënteerde partij (VVD) en economisch meest linksgeoriënteerde partij (SP) nader onder de loep genomen worden, dan blijkt VVD - in lijn met de uitkomsten van de toetsende analyse - in een kleiner aandeel van de ingediende schriftelijke Kamervragen aan de Algemene Rekenkamer te refereren dan SP, als economisch meest linksgeoriënteerde partij.

Zowel VVD (66,7%) als SP (59,3%) richten zich bij het verwijzen naar de Algemene Rekenkamer in schriftelijke Kamervragen op fractieniveau vooral op bevindingen afkomstig van het Hoog College van Staat. Hierbij grijpen beide fracties, maar SP in een iets sterkere mate

dan VVD, Rekenkamerbevindingen met name aan om de relevantie en het belang van het in de schriftelijke Kamervraag aangedragen vraagstuk te illustreren en kracht bij te zetten, waarmee Rekenkamerbevindingen veelal geframed worden in lijn met het in de Kamervraag gestelde. De fracties grepen Rekenkamerbevindingen verder aan om een reactie op de Rekenkamerbevindingen te verkrijgen, of om te informeren naar het handelen van bewindspersonen na de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer.

Naast het aanhalen van Rekenkamerbevindingen verzochten VVD (8,3%) en SP (14,8%) in beperktere mate tot onderzoek door de Algemene Rekenkamer in de ingediende schriftelijke Kamervragen op fractieniveau. De resterende schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer hadden betrekking op lopende onderzoeken, over informatie dan wel in het bezit van de Algemene Rekenkamer of overige zaken aangaande het instituut.

Constructieve oppositie

Vanuit de constructieve oppositiehypothese werd verwacht dat constructieve oppositiepartijen eerder geneigd zouden zijn naar de Algemene Rekenkamer te verwijzen dan andere oppositiepartijen. Kijkend naar fracties welke veel amendementen indienen, en zich hiermee als constructieve oppositiepartijen vooral op hun medewetgevende taak richten, zijn de door SGP en ChristenUnie ingediende schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer vergeleken met de door PVV ingediende vragen refererend aan de Algemene Rekenkamer, welke zich als kritische oppositiepartij vooral op haar controlerende taak richt.

Startend met SGP blijkt deze partij nauwelijks vragen refererend aan de Algemene Rekenkamer te stellen. In de onderzochte periode heeft deze constructieve oppositiepartij slechts één van de 98 door oppositiepartijen ingediende schriftelijke Kamervraag aangaande de Algemene Rekenkamer ingediend. Deze enkele schriftelijke Kamervraag refererend aan de Algemene Rekenkamer werd door SGP in gezamenlijkheid met acht andere fracties – waaronder de hier

aan bod komende mede-constructieve oppositiepartij ChristenUnie en de kritische oppositiepartij PVV – als mede-indiener gesteld, waarin opgeroepen werd tot onderzoek door de Algemene Rekenkamer. Kijkend naar ChristenUnie als tweede constructieve oppositiepartij doemt eenzelfde beeld op. Zo heeft ChristenUnie vier schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer ingediend, waarbij in de ene helft verwezen werd naar Rekenkamerbevindingen en in de andere helft tot onderzoek door de Algemene Rekenkamer verzocht werd. SGP stelde geen van deze vragen zelfstandig, maar zocht stevast samenwerking met andere fracties bij de indiening van deze vier schriftelijke Kamervragen. Hierbij trad ChristenUnie tweemaal als eerste indiener en tweemaal als mede-indiener op.

Kijkend naar de twee constructieve oppositiepartijen tezamen, doemt het beeld op dat SGP en ChristenUnie slechts sporadisch en nooit zelfstandig schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer indienen. Hiermee bekleden de constructieve oppositiepartijen een buitenpositie in de onderzochte periode als de enige twee partijen welke geen van de gestelde schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer eigenhandig gesteld hebben. Zo heeft de weldra aan bod komende kritische oppositiepartij PVV vier van de zes door de fractie ingediende schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer zelfstandig ingediend, en zijn 65 (66,3%) van de 98 door oppositiepartijen ingediende schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer in de onderzochte periode zelfstandig door fracties ingediend. Hiermee lijken de constructieve oppositiepartijen niet eerder geneigd naar de Algemene Rekenkamer te verwijzen, om hiermee regeringsbeleid te beïnvloeden, en tot verbetering te streven, dan andere oppositiepartijen. Wanneer de constructieve oppositiepartijen toch schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer indienen lijken zij dit enkel in samenwerking met andere fracties te doen.

Kijkend naar PVV, als kritische oppositiepartij welke zich meer richt op haar controlerende taak door Kamervragen te stellen, en minder op haar medewetgevende taak door amendementen in te dienen, heeft deze partij zes schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer ingediend. In de helft van de gevallen stelden deze kritische oppositiepartijen zelfstandig schriftelijke Kamervragen aan de hand van bevindingen van de Algemene Rekenkamer, waarbij de Rekenkamerbevindingen dienden om hetgeen wat door de fractie met de Kamervraag aangekaart werd kracht bij te zetten. Hierbij lijkt de kenmerkende toon en onderwerpkeuze van PVV ook door te schemeren in de schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer. Zo spreekt de fractie in een Kamervraag over subsidieboekhouding van “miljoenen aan Nederlands belastinggeld” welke in de vorm van subsidies naar de voormalige Nederlandse Antillen zouden worden “gesluisd”, en in een Kamervraag over het EU-trendrapport wordt gesproken van een “exorbitante foutmarge” aangaande EU-bestedingen (Fritsma, 2013; Madlener & Van Dijck, 2013). In een Kamervraag over de kosten van het klimaatbeleid wordt tot slot verduidelijking van de bewindspersoon gevraagd, en vraagt de fractie zich af of de minister zelf nog wel het overzicht over de totale klimaatkosten heeft (De Mos, 2011).

In de andere helft van de schriftelijke Kamervragen waarin PVV naar de Algemene Rekenkamer verwees, verzocht de fractie tot onderzoek door de Algemene Rekenkamer, waarbij in twee van de drie gevallen samenwerking met andere fracties gezocht werd. Resumerend lijkt PVV ook in schriftelijke Kamervragen waarin verwezen wordt naar de Algemene Rekenkamer zich kritisch op te stellen tegenover de regering en, in lijn met een kritische oppositiepartij, zich er op voor te laten staan het falen van de regering en haar beleid te benadrukken (Louwerse & Otjes, 2018, p. 3-4).

Veelvuldige indieners

Kijkend naar de fractiegrootte werd verwacht dat kleinere fracties – welke door een lager zetelaantal over een beperktere capaciteit beschikken – eerder naar de Algemene Rekenkamer zouden verwijzen in schriftelijke Kamervragen. Uit de toetsende analyse is echter gebleken dat grotere fracties eerder naar de Algemene Rekenkamer verwijzen. Ter verdieping zal hier nader gekeken worden naar drie fracties – D66, GroenLinks en CDA – welke op fractieniveau het hoogste aandeel schriftelijke Kamervragen verwijzend aan de Algemene Rekenkamer ingediend hebben.

Kijkend naar de wijze van verwijzing halen D66 (55,6%), GroenLinks (71,4%) en CDA (65%) hoofdzakelijk Rekenkamerbevindingen aan in de ingediende schriftelijke Kamervragen op fractieniveau. Daar waar D66 en GroenLinks bevindingen van de Algemene Rekenkamer vooral aan lijken te grijpen om de ernst van een vraagstuk te illustreren en kracht bij te zetten, lijkt CDA dit in beperktere mate te doen. De CDA-fractie haalt vooral Rekenkamerbevindingen aan om inzicht te verkrijgen van bewindspersonen over de opvolging van en het handelen na Rekenkameraanbevelingen, om een reactie op Rekenkamerbevindingen te verkrijgen, of om aanvullende informatie van bewindspersonen naar aanleiding van Rekenkamerbevindingen te verzoeken. Hiermee lijkt CDA in de ingediende Kamervragen directer op bevindingen van de Algemene Rekenkamer in te gaan dan de andere twee fracties, welke bevindingen meer ter ondersteuning van ‘hun’ punt lijken te gebruiken, en de Rekenkamerbevindingen framen om het in de ingediende schriftelijke Kamervraag gestelde te benadrukken.

De drie fracties verzoeken allen in beperktere mate - D66 in 27,8%, GroenLinks in 21,4% en CDA in 20% van de ingediende schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer op fractieniveau - tot onderzoek door de Algemene Rekenkamer, waarbij D66 hoofdzakelijk lijkt te focussen op onderzoek naar doelmatige besteding van publieke middelen.

Tot besluit hebben CDA (75%), GroenLinks (78,6%) en D66 (66,7%) het merendeel van de schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer op fractieniveau zelfstandig ingediend. Wanneer de fracties bij indiening samenwerking zochten met andere fracties deed de economisch rechtsgeoriënteerde CDA dit het vaakst met de economisch rechtsgeoriënteerde D66, PVV en VVD, en met de economisch linksgeoriënteerde ChristenUnie. De economisch linksgeoriënteerde GroenLinks zocht voornamelijk samenwerking met de economisch linksgeoriënteerde ChristenUnie, PvdD of SP, en de economisch rechtsgeoriënteerde D66 richtte zich tot slot met name tot de economisch linkgeoriënteerde SP of economisch rechtsgeoriënteerde CDA.

Samenvattend lijken de geanalyseerde fracties met name naar bevindingen van de Algemene Rekenkamer te verwijzen, welke zij hoofdzakelijk gebruiken om het belang van hetgeen met de schriftelijke Kamervraag aangekaart wordt te benadrukken. Bij de economisch rechtsgeoriënteerde VVD en PVV is een duidelijke focus op overheidsinkomsten en uitgaven zichtbaar, terwijl CDA, D66 en de economisch linksgeoriënteerde fracties Rekenkamerbevindingen vooral aanhalen om toe te zien op de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid. Hiermee lijken de partijen – grotendeels in lijn met hun economische oriëntatie – schriftelijke Kamervragen waarin Rekenkamerbevindingen aangehaald worden in te zetten om programmatische doelen te dienen.

5. Conclusie

In hoeverre en onder welke voorwaarden fracties in de Tweede Kamer naar de Algemene Rekenkamer verwijzen in schriftelijke Kamervragen - gemeten in het aandeel schriftelijke Kamervragen op fractieniveau waarin gerefereerd wordt aan dit Hoog College van Staat - kan in beperkte mate verklaard worden door de economische oriëntatie van partijen en de grootte van de fractie.

Zo blijkt, kijkend naar schriftelijke Kamervragen als partijpolitiek-instrument, de ideologische oriëntatie van partijen op economisch vlak van invloed te zijn op het aandeel schriftelijke Kamervragen waarin verwezen wordt naar de Algemene Rekenkamer. Zo stellen economisch linksgeoriënteerde partijen, tegen de verwachting in, meer schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer dan economisch rechtsgeoriënteerde partijen, zoals vanuit de economische oriëntatie hypothese verwacht werd. Wanneer de economisch (meest) rechtsgeoriënteerde VVD en PVV - welke vanuit hun economische oriëntatie een kleinere rol voor de overheid en verminderde overheidsuitgaven voorstaan (Bakker, et al, 2015a, p. 144) – in schriftelijke Kamervragen verwijzen naar de Algemene Rekenkamer door Rekenkamerbevindingen aan te grijpen, lijken deze partijen dit hoofdzakelijk te doen om toe te kunnen zien op de overheidsinkomsten en uitgaven. De economisch linksgeoriënteerde partijen - veelal voorstander van actieve overheidsbetrokkenheid op economisch vlak (Bakker, et al, 2015a, p. 144) - en de economisch rechtsgeoriënteerde CDA en D66 richten zich daarentegen op de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid in schriftelijke Kamervragen waarin bevindingen van de Algemene Rekenkamer aangehaald worden. Hiermee lijkt het eigen frame van de indienende fracties veelal centraal te staan bij het verwijzen naar bevindingen van de Algemene Rekenkamer, waarmee Rekenkamerbevindingen door partijen ingezet lijken te worden om het partijbelang te dienen, en hiermee (mogelijk) als middel in de permanente (verkiezings)strijd tussen partijen fungeert.

Een constructieve opstelling van oppositiepartijen lijkt geen significant effect te hebben op het aandeel schriftelijke Kamervragen op fractieniveau waarin gerefereerd wordt aan de Algemene Rekenkamer. Het uit de regressieanalyse geobserveerde niet significante resultaat lijkt daarnaast in tegengestelde richting van de geformuleerde constructieve oppositie hypothese te wijzen, waarmee schriftelijke Kamervragen waarin gerefereerd wordt aan de Algemene Rekenkamer vooral afkomstig lijken te zijn van oppositiepartijen welke zich hoofdzakelijk op hun controlerende taak richten door schriftelijke Kamervragen te stellen. Zo blijken de twee constructieve oppositiepartijen ChristenUnie en SGP slechts in een zeer beperkt aandeel van de ingediende schriftelijke Kamervragen aan de Algemene Rekenkamer te verwijzen, en blijken zij nooit zelfstandig, maar - als enige twee fracties in de onderzochte periode - enkel in samenwerking met andere fracties, schriftelijke Kamervragen over het Hoog College van Staat te stellen. Hiermee lijken constructieve oppositiepartijen, welke zich meer op hun medewetgevende taak richten door amendementen in te dienen, beleid trachten te beïnvloeden en welwillend tegenover de regering en haar beleid staan (Louwerse & Otjes, 2018, p. 3-11), de Algemene Rekenkamer dus niet meer maar juist minder aan te halen in de door deze partijen gestelde schriftelijke Kamervragen. PVV lijkt zich - als kritische oppositiepartij – kritisch op te stellen tegenover de regering in schriftelijke Kamervragen waarin Rekenkamerbevindingen worden aangehaald, waarbij de kenmerkende toon en onderwerpkeuze van de partij eveneens terug lijkt te komen.

De fractiegrootte – uitgedrukt in het aantal zetels – blijkt tot slot een significant effect te hebben op het aandeel schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer. Zo dienen grotere fracties – in tegenstelling tot wat verwacht werd - meer schriftelijke Kamervragen in refererend aan de Algemene Rekenkamer dan kleinere fracties, waarvan de verwachting was dat deze zich sterker gesteund zouden voelen door de Algemene Rekenkamer. Kijkend naar de drie fractie – D66, GroenLinks en CDA - welke op fractieniveau het hoogste aandeel

schriftelijke Kamervragen verwijzend aan de Algemene Rekenkamer ingediend hebben, blijken deze fracties voornamelijk bevindingen van de Algemene Rekenkamer aan te halen in schriftelijke Kamervragen. Deze Rekenkamerbevindingen worden door D66 en GroenLinks hoofdzakelijk aangegrepen om de ernst van een vraagstuk te illustreren en kracht bij te zetten, terwijl CDA dieper op Rekenkamerbevindingen in lijkt te gaan door vervolgvragen te stellen aan bewindspersonen in schriftelijke Kamervragen.

Ondanks het beperkte verklarende vermogen van de gehanteerde modellen, en de beperkingen van de gebruikte data^{ix}, is getracht met dit onderzoek een bijdrage te leveren aan de zeer geringe literatuur over rekenkamers, en de (politieke) omgang van Kamerleden met informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer bij de controle op het handelen van de regering. Zo is een mogelijk verband tussen de economische oriëntatie en fractiegrootte, en het verwijzen naar de Algemene Rekenkamer in Nederland – als ‘most likely case’ voor externe beleidsadviesing - vastgesteld. Nader onderzoek naar de omgang met onafhankelijke informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer in schriftelijke Kamervragen zou een interessant pad voor toekomstig onderzoek kunnen vormen. Zo zou het onderzoek herhaald kunnen worden met een completere en omvangrijkere dataset, waarmee de omgang van Kamerleden met informatie verstrekt door de Algemene Rekenkamer over een langere periode onderzocht zou kunnen worden. Hierbij zou gekeken kunnen worden hoe het aanhalen van de Algemene Rekenkamer in schriftelijke Kamervragen zich ontwikkeld heeft, en of de aandacht voor Rekenkamerbevindingen - zoals Stuiveling en Turksema (2005) stellen - sinds midden jaren 80 toegenomen is (Stuiveling & Turksema, 2005, p. 66-68).

Daar waar uit het uitgevoerde onderzoek lijkt te blijken dat het (economisch) frame en de focus van fracties grotendeels de boventoon voert bij het aanhalen van Rekenkamerbevindingen, zouden schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer als partijpolitiek-

instrument eveneens nader en breder dan enkel het economische frame onderzocht kunnen worden in vervolgonderzoek. In navolging van de theorieën op het vlak van ‘issue competition’ zou gekeken kunnen worden of Kamerleden op fractieniveau eerder geneigd zijn schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer te stellen over onderwerpen waaraan in het verkiezingsprogramma veel aandacht besteed wordt, en welke de (oppositie)partij - in de ogen van het electoraat - ‘bezit’ (Otjes & Louwerse, 2018, p. 497-499; Green-Pedersen, 2010, p. 349-351). Hiermee zou onderzocht kunnen worden in hoeverre het belang en het ‘bezit’ van vraagstukken invloed heeft op het verwijzen naar de Algemene Rekenkamer in schriftelijke Kamervragen, waarmee schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer als mogelijk partijpolitiek-middel om het partijbelang te dienen nader onder de loep genomen kan worden.

6. Bronnenlijst

Andeweg, R., & Thomassen, R. (2010). Pathways to party unity: Sanctions, loyalty, homogeneity and division of labour in the Dutch parliament. *Party Politics* 17 (5), 655–672. <https://doi.org/10.1177%2F1354068810377188>

Auel, K. (2007). Democratic Accountability and National Parliaments: Redefining the Impact of Parliamentary Scrutiny in EU Affairs. *European Law Journal*, 13 (4), 487–504. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2007.00380.x>

Bakker, R., De Vries, C., Edwards, E., Hooghe, L., Jolly, S., Marks, G., Polk, J., Rovny, J., Steenbergen, M., & Vachudova, M. (2015a). Measuring party positions in Europe: The Chapel Hill expert survey trend file, 1999–2010. *Party Politics*, 21 (1), 143–152. <https://doi.org/10.1177%2F1354068812462931>

Bakker, R., Edwards, E., Hooghe, L., Jolly, S., Koedam, J., Kostelka, F., Marks, G., Polk, J., Rovny, J., Schumacher, G., Steenbergen, M., Vachudova, M., & Zilovic, M. (2015b). Codebook Chapel Hill Expert Survey Trend File 1999 – 2014. Geraadpleegd van https://www.chesdata.eu/s/2014_CHES_codebook.pdf

Becker, U., & Hendriks, C. (2009) ‘As the Central Planning Bureau says’. The Dutch wage restraint paradigm, its sustaining epistemic community and its relevance for comparative research. *Review of International Political Economy*, 15 (5), 826-850. <https://doi.org/10.1080/09692290802403486>

Bringselius, L. (2014). The Dissemination of Results from Supreme Audit Institutions: Independent Partners with the Media? *Financial Accountability & Management*, 30 (1), 75-94. <https://doi.org/10.1111/faam.12028>

CBS (2019). StatLine: bbp, productie en bestedingen; kwartalen, mutaties, nationale rekeningen. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/Statline/#/CBS/nl/dataset/84106NED/table?ts=1531147194602>

CHESDATA (z.d.). CHES DATA: CHES STATS. Geraadpleegd van <https://www.chesdata.eu/ches-stats>

De Mos, R. (2011). Kamervragen zonder antwoord nr. 2011Z17858. Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kv-tk-2011Z17858.html>

Fritsma, S. (2013). Kamervragen zonder antwoord nr. 2013Z16179. Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kv-tk-2013Z16179.html>

Green-Pedersen, C. (2010). Bringing Parties into Parliament: The Development of Parliamentary Activities in Western Europe. *Party Politics*, 16 (3), 347–369. <https://doi.org/10.1177%2F1354068809341057>

Halfman, W., & Hoppe, R. (2006). Science/policy boundaries: a changing division of labour in Dutch expert policy advice. In Maasse, S., & Weingart, P. (Eds.), *Scientific Expertise and Political Decision Making* (p. 1-14). Dordrecht: Kluwer. Geraadpleegd van <https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/5603044/Halfman05science.pdf>

Halperin, S., & Heath, O. (2016). Textual Analysis. In S. Halperin, & O. Heath (Reds.), *Political Research Methods and Practical Skills* (2e ed., p. 335–359). Oxford: Oxford University Press.

Jones, B., & Baumgartner, F. (2012). From There to Here: Punctuated Equilibrium to the General Punctuation Thesis to a Theory of Government Information Processing. *The Policy Studies Journal*, 40 (1), 1-19.
<https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2011.00431.x>

Jones, B., & Baumgartner, F. (2007). Punctuated-Equilibrium Theory. Explaining Stability and Change in Public Policymaking. In P. Sabatier (Reds.), *Theories of the Policy Process* (2e ed., p. 155-187). Boulder: Westview Press. Geraadpleegd van
<http://edwardwimberley.com/courses/IntroEnvPol/theorypolprocess.pdf#page=161>

Lijphart, A. (1990). *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek (Nederlandse vertaling van The Politics of Accommodation. Pluralism and Democracy in the Netherlands)* (8e ed.). Haarlem: Becht. Geraadpleegd van
https://dbnl.nl/tekst/lijp001verz01_01/lijp001verz01_01.pdf

Louwerson, T., & Otjes, S. (2018). How Populists Wage Opposition: Parliamentary Opposition Behaviour and Populism in the Netherlands. *Political Studies*, 1-17.
<https://doi.org/10.1177/0032321718774717>

Louwerson, T., & Otjes, S. (2016). Personalised parliamentary behaviour without electoral incentives: the case of the Netherlands. *West European Politics*, 39 (4), 778-799.
<https://doi.org/10.1080/01402382.2015.1111041>

Madlener, B., & Van Dijck, T. (2013). Kamervragen zonder antwoord nr. 2013Z02696. Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kv-tk-2013Z02696.html>

Martin, S. (2011). Parliamentary Questions, the Behaviour of Legislators, and the Function of Legislatures: An Introduction. *The Journal of Legislative Studies* 17 (3), 259-270.
<https://doi.org/10.1080/13572334.2011.595120>

Ministerie van Algemene Zaken (z.d.). Kabinetten sinds 1945. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/regering/over-de-regering/kabinetten-sinds-1945>

NAO (2005). State Audit in the European Union. Geraadpleegd van https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2005/12/State_Audit_Book.pdf

OECD (2002). Relations Between Supreme Audit Institutions and Parliamentary Committees. *SIGMA Papers*, 3, 1-89.
<https://doi.org/10.1787/5kml60vd5x8r-en>

Officiële Bekendmakingen (2019a). Kamervragen zonder antwoord, 03-08-1998 t/m 26-10-2017. Geraadpleegd van [https://zoek.officielebekendmakingen.nl/resultaten?q=\(date%253e=1998-08-03%20and%20date%253c=2017-10-26\)and\(creator==%22Tweede%20Kamer%20der%20Staten-Generaal%22\)and\(\(publicationName=%22Kamervragen%22\)\)%20%20AND%20overheidop.facet_publicationname%20=%20%22Kamervragen%20zonder%20antwoord%22%20sortby%20date/descending&zv=&pg=10&col=Kamervragen&svl=Kenmerkendedatum&svol=Aflop&sf=ds%7cKamervragen+zonder+antwoord](https://zoek.officielebekendmakingen.nl/resultaten?q=(date%253e=1998-08-03%20and%20date%253c=2017-10-26)and(creator==%22Tweede%20Kamer%20der%20Staten-Generaal%22)and((publicationName=%22Kamervragen%22))%20%20AND%20overheidop.facet_publicationname%20=%20%22Kamervragen%20zonder%20antwoord%22%20sortby%20date/descending&zv=&pg=10&col=Kamervragen&svl=Kenmerkendedatum&svol=Aflop&sf=ds%7cKamervragen+zonder+antwoord)

Officiële bekendmakingen (2019b). Welke parlementaire documenten vind ik op officieelbekendmakingen.nl? Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/help/inhoud-van-deze-website>

Otjes, S., & Louwerse, T. (2018). Parliamentary questions as strategic party tools. *West European Politics*, 41 (2), 496-516.
<https://doi.org/10.1080/01402382.2017.1358936>

Raad voor het Openbaar Bestuur (2005). Niet teveel gevraagd! Een analyse van Kamervragen. *Den Haag*: Raad voor het Openbaar Bestuur. Geraadpleegd van <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2005/09/01/niet-teveel-gevraagd>

Reichborn-Kjennerud, K., & Johnsen, Å. (2018). Performance Audits and Supreme Audit Institutions' Impact on Public Administration: The Case of the Office of the Auditor General in Norway. *Administration & Society*, 50 (10), 1422–1446.
<https://doi.org/10.1177%2F0095399715623315>

Roberts, S., & Pollitt, C. (1994). Audit or Evaluation? A National Audit Office VFM Study. *Public Administration*, 72 (4), 527-549.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.1994.tb00807.x>

Saalfeld, T. (2000). Members of parliament and governments in Western Europe: Agency relations and problems of oversight. *European Journal of Political Research* 37 (3), 353-376.
<https://doi.org/10.1111/1475-6765.00517>

Schoch, M., & Den Broeder, C. (2013). Linking information on policy effectiveness and efficiency to budget decisions in the Netherlands. *OECD Journal on Budgeting*, Vol. 2012/3.
<https://doi.org/10.1787/budget-12-5k468nqj2n28>

Slapin, J., & Proksch, S. (2014). Words as Data: Content Analysis in Legislative Studies. In: Martin, S., Saalfeld, T. and Strøm, K. (eds.) *Oxford Handbook of Legislative Studies*. Oxford: Oxford University Press. Geraadpleegd van <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199653010.013.0033>

Strøm, K., Müller, W., & Smith, D. (2010). Parliamentary Control of Coalition Governments. *Annual Review of Political Science*, 13 (1), 517-535.
<https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.10.071105.104340>

Strøm, K. (1997). Democracy, accountability, and coalition bargaining. *European Journal of Political Research*, 31 (1), 47–62.

<https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1997.tb00763.x>

Strøm, K. (1995). Parliamentary Government and Legislative Organisation. In M. Döring (Red.), *Parliaments and Majority Rule in Western Europe* (p. 179-222). Frankfurt: Campus Verlag. Geraadpleegd van

<https://www.uni-potsdam.de/fileadmin01/projects/vergleichende-politikwissenschaft/Döring/PMR-W-Europe.pdf>

Stuiveling, S., & Turksema, R. (2005). Public expenditure control in the Netherlands. In M. García Crespo (Red.), *Public Expenditure Control in Europe: Coordinating Audit Functions in the European Union* (p. 55–78). Cheltenham: Edward Elgar Publishing. Geraadpleegd van

<https://doi.org/10.4337/9781845425609>

Tonnard, Y. M. (2011). Getting an issue on the table: A pragma-dialectical study of presentational choices in confrontational strategic maneuvering in Dutch parliamentary debate. Geraadpleegd van

<https://dare.uva.nl/search?identifier=3c3feddc-47cd-43bd-8eb8-fd09ccf16e51>

Van Acker, W., & Bouckaert, G. (2018). The impact of supreme audit institutions and ombudsmen in Belgium and The Netherlands. *Financial Accountability & Management*, 35 (1), 55-71.

<https://doi.org/10.1111/faam.12182>

Van Aelst, P., & Vliegthart, R. (2013). Studying the Tango. *Journalism Studies*, 15 (4), 392-410.

<https://doi.org/10.1080/1461670X.2013.831228>

Van Braband, W. (1994). The Dutch Algemene Rekenkamer and its role in light of contemporary theory. *European Journal of Law and Economics*, 1 (2), 119–139.

<https://doi.org/10.1007/bf01540802>

Van den Hoonaard, W. (2012). Inter- and Intracoder Reliability. In Given, M. (Reds), *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods* (p. 446). Thousand Oaks: SAGE Publications. Geraadpleegd van

<https://dx.doi.org/10.4135/9781412963909.n223>

Van der Goot, E. (2016). Verantwoordingsdebat: Oppositie wil uitleg over 'ernstige onvolkomenheden' (afbeelding). Geraadpleegd van

<https://www.nu.nl/dvn/4267690/verantwoordingsdebat-oppositie-wil-uitleg-ernstige-onvolkomenheden.html>

Van Vonno, C. (2012). Role-Switching in the Dutch Parliament: Reinvigorating Role Theory? *The Journal of Legislative Studies*, 18 (2), 119-136.

<https://doi.org/10.1080/13572334.2012.673061>

Vliegthart, R., Walgrave, S., & Zicha, B. (2013). How preferences, information and institutions interactively drive agenda-setting: Questions in the Belgian parliament, 1993–2000. *European Journal of Political Research*, 52 (3), 390–418.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2012.02070.x>

Wiberg, M. (1995). Parliamentary Questioning: Control by Communication? In M. Döring (Red.), *Parliaments and Majority Rule in Western Europe* (p. 179-222). Frankfurt: Campus Verlag. Geraadpleegd van
<https://www.uni-potsdam.de/fileadmin01/projects/vergleichende-politikwissenschaft/Döring/PMR-W-Europe.pdf>

ⁱ In de analyse zijn enkel verkozen partijen meegenomen, afgesplitste fracties zijn buiten beschouwing gelaten. Wanneer een schriftelijke Kamervraag refererend aan de Algemene Rekenkamer door verschillende fracties ingediend is, wordt deze voor elk van de indiende fracties bestempeld als Kamervraag aangaande de Algemene Rekenkamer.

ⁱⁱ Per partij is de meest recente economische oriëntatie, ontleend aan de Chapel Hill Expert Survey, gehanteerd. Voor Leefbaar Nederland is geen economische oriëntatie beschikbaar.

ⁱⁱⁱ Het aantal ingediende amendementen per partij in het eerste kwartaal van 2017, en het aantal ingediende schriftelijke Kamervragen vanaf het tweede kwartaal 2009 t/m het eerste kwartaal 2010, waren niet beschikbaar, en zijn niet in de analyse opgenomen.

^{iv} In de analyse is uitgegaan van de zetelverdeling en oppositiepositie of regeringsdeelname aan het begin van het kwartaal bij de metingen op zowel jaar- als kwartaalbasis. Hoewel de PVV gedoogsteun verleende aan het Kabinet Rutte-I, wordt de partij in deze periode aangemerkt als oppositiepartij.

^v In onderzoeksperiode zijn 106 schriftelijke Kamervragen refererend aan de Algemene Rekenkamer ingediend. In de analyse is het aantal schriftelijke Kamervragen per fractie gehanteerd, waarmee het aantal op 133 Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer uitkomt.

^{vi} Op jaarbasis is 50PLUS in 2013 en op kwartaalbasis zijn 50PLUS in het 1e kwartaal van 2013 en PvdD in het 3e kwartaal van 2015 niet meegenomen in de analyse, waarmee het totaal aantal geanalyseerde schriftelijke Kamervragen aangaande de Algemene Rekenkamer op 132 op jaarbasis en 131 op kwartaalbasis uitkomt.

^{vii} In de exploratieve analyse wordt enkel gekeken naar de 131 geldige casussen welke in de toetsende analyse (op kwartaalbasis) zijn meegenomen. De uitbijters 50PLUS (1e kwartaal 2013) en PvdD (3e kwartaal 2015) komen dan ook niet aan bod.

^{viii} Hierbij is gebruik gemaakt van de gemiddelden van de economische oriëntatie over de jaren de partijen in de Kamer zitting namen, ontleend aan de Chapel Hill Expert Survey.

^{ix} Het aantal ingediende amendementen per partij in het eerste kwartaal van 2017, en het aantal ingediende schriftelijke Kamervragen vanaf het tweede kwartaal van 2009 t/m het eerste kwartaal van 2010 waren niet beschikbaar, en zijn dan ook niet in de analyse meegenomen.